

Małgorzata Kamieniecka

Porównanie zasad ujmowania i wyceny przychodów według Ustawy o rachunkowości i MSR/MSSF

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 46/4, 287-297

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MALGORZATA KAMIENIECKA

*Porównanie zasad ujmowania i wyceny przychodów
według Ustawy o rachunkowości i MSR/MSSF*

Comparison of recognition and valuation of revenue by the Polish Accountancy Act and IAS/IFRS

Słowa kluczowe: przychód, ujęcie, wycena, sprawozdanie finansowe

Key words: revenue, recognition, valuation, financial statement

Wstęp

Jednostki działające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, a prowadzące księgi rachunkowe i sporządzające sprawozdania finansowe są zobligowane do stosowania obowiązującego w Polsce prawa. Na podstawie przepisów Konstytucji RP obecny system hierarchii źródeł prawa przedstawia się następująco: nadrzędnym aktem prawnym jest Konstytucja RP, następnie brane są pod uwagę umowy międzynarodowe ratyfikowane za zgodą ustawową i prawo Wspólnoty Europejskiej, w dalszej kolejności ustawy, wreszcie ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia i akty prawa miejscowego.

Do końca 2004 r. aktem prawnym regulującym kwestie sprawozdawczości finansowej jednostek była Ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r. i wydawane do niej rozporządzenia wykonawcze. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wymusiło wprowadzenie do porządku prawnego zapisów Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1606/2002 z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości. Na mocy tego rozporządzenia i znowelizowanej Ustawy o rachunkowości od 1 stycznia 2005 r. jednostki będące

emitentami papierów wartościowych notowanych w obrocie publicznym jakiegokolwiek państwa członkowskiego UE i banki sporządzają skonsolidowane sprawozdania finansowe na bazie uregulowań międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej (MSR/MSSF).

Mimo że polska Ustawa o rachunkowości (dalej: Uor) jest w zasadniczych kwestiach dość zbliżona do standardów międzynarodowych (szczególnie po tzw. dużej nowelizacji, która weszła w życie 1 stycznia 2002 r.), to w kwestiach szczegółach występują, niekiedy dość znaczne, różnice. Tego typu relacja dotyczy także zasad ujmowania i wyceny osiągniętych przez jednostki gospodarcze przychodów.

W artykule poruszono kwestię ujmowania i wyceny w sprawozdaniu finansowym przychodów jako jednej z ważniejszych kategorii ekonomicznych dla każdego przedsiębiorstwa. Wskazano na różnice występujące między zasadami obowiązującymi pod jurysdykcją IAS/IFRS i polskiej Ustawy o rachunkowości.

1. Przychody w Ustawie o rachunkowości

Zgodnie z Ustawą o rachunkowości przez przychody i zyski należy rozumieć „uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli”¹.

Typowymi zdarzeniami powodującymi powstanie korzyści ekonomicznych poprzez zwiększenie wartości aktywów są: uzyskanie środków pieniężnych bądź powstanie należności ze sprzedaży produktów i towarów, zyski ze sprzedaży składników aktywów rzeczowych i finansowych, wzrost kursu waluty obcej, w jakiej jednostka ma należności. Natomiast korzyści ekonomiczne prowadzące do zmniejszenia wartości zobowiązań mogą powstawać wskutek umorzenia zobowiązań, rozwiązania rezerw, spadku kursu waluty obcej, w której są wyrażone zobowiązania².

Definicja ustawowa jest wzorowana na zawartej w MSR 18 Przychody³. Jednakże polskie przepisy bilansowe nie określają precyzyjnie momentu, w którym przychód

¹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2009 r., nr 152, poz. 1223, z późn. zm., art. 3 ust. 1, pkt 30. Niektórzy autorzy zwracają uwagę na nieprecyzyjne określenie pojęcia „przychody”: „O ile zysk powoduje wzrost kapitału własnego, to przychody mogą, ale nie muszą zwiększać kapitału własnego, ponieważ zależy to od wyniku porównania z kosztami”, por. K. Sawicki, *Zmiany w zakresie przychodów, kosztów i wyniku finansowego od 2002 roku*, [w:] *Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, Materiały na konferencję naukową US i AR, Szczecin 2001, s. 245.

² *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic*, G.K. Świdorska (red.), Difin, Warszawa 2003, s. 2–23.

³ J. Gierusz, *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości (pojęcia, klasyfikacja, zakres ujawnień)*, ODDiK, Gdańsk 2010, s. 55.

należy uznać za powstały⁴, a wskazują jedynie ogólnie, że w księgach rachunkowych i wyniku finansowym jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty⁵.

Definicja przychodów i zysków zawarta w Ustawie o rachunkowości pozwala stwierdzić, czy przychód powstał, ale nie odpowiada na pytanie, w jaki sposób go ująć. To, czy zostanie on ujęty w wyniku bieżącego okresu (w rachunku zysku i strat) i tylko pośrednio będzie wpływał na wartość kapitału własnego, czy będzie odniesiony bezpośrednio na kapitał własny, a więc nie będzie miał wpływu na wynik bieżącego okresu, zależy od źródła powstania przychodu. W Polsce do końca 2001 r. stosowano pierwszy sposób ujmowania przychodów (i kosztów), a wzrost lub zmniejszenie kapitału własnego było skutkiem decyzji właściciela kapitału. Od 2002 r. skutki niektórych zdarzeń należy ujmować bezpośrednio w kapitale własnym (z pominięciem rachunku zysków i strat)⁶.

Z tego punktu widzenia specyficznym przypadkiem są przychody rozliczane w czasie, które stanowią pozycję bilansową, ale z punktu widzenia definicji przychodu są trudne do interpretacji. Z jednej strony, dla zachowania warunków definicji, powinny być ujęte w kapitale własnym, a nie w grupie zobowiązań (gdzie są umieszczane), z drugiej w przyszłych okresach zmieniają swój charakter, stając się przychodem bieżącego okresu. Szczególnie interesujący jest sposób ujęcia operacji nieodpłatnego otrzymania środka trwałego: zgodnie z Uor na dzień otrzymania ujmowany jest w bilansie jako przychody do rozliczenia w czasie, a następnie, w miarę upływu czasu użytkowania, zaliczany do przychodu bieżącego okresu (zmienia swój charakter), jednakże nie ma wpływu na wynik finansowy, ponieważ niwelowany jest taką samą kwotą kosztów z tytułu zużywania się środka trwałego (amortyzacji). Problem z przychodami rozliczanymi w czasie nie został także jednoznacznie rozstrzygnięty w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości.

Jeśli chodzi o klasyfikację przychodów w rachunkowości, to służy ona przede wszystkim możliwości uzyskania informacji o rentowności poszczególnych obszarów działalności jednostki gospodarczej. Zgodnie z ustawą ujmuje się je w księgach i sprawozdaniu finansowym w podziale na przychody podstawowej działalności operacyjnej, przychody z pozostałej działalności operacyjnej, przychody z operacji finansowych i przychody nadzwyczajne.

⁴ *Międzynarodowe Regulacje Rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, A.A. Jaruga (red.), Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2002, s. 121.

⁵ Jest to zgodne z obowiązującą w rachunkowości zasadą memoriału: moment osiągnięcia przychodu nie musi być wyznaczony momentem otrzymania zapłaty; por. także: G.K. Świdorska, *Ustawa o rachunkowości po nowelizacji a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*, „Rachunkowość” 2001, zeszyt specjalny – *Znowelizowana Ustawa o rachunkowości. Komentarze – Wyjaśnienia – Ujednolicony tekst ustawy*, s. 14.

⁶ *Zasady wyceny bilansowej i ustalania wyniku*, E. Walińska (red.), Centrum Controllingu i Analiz Ekonomicznych, Łódź 2002, s. 54, 97–100.

Przychodami podstawowej działalności operacyjnej są otrzymane lub należne przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, wyrażone w rzeczywistych cenach sprzedaży bez podatku VAT i akcyzy, pomniejszone o rabaty, opusty i inne zwiększenia lub zmniejszenia.

Ujęcie przychodu ze sprzedaży następuje w momencie sprzedaży, a więc zgodnie z zasadą memorialową. Momentem sprzedaży jest moment wydania rzeczy (wykonania świadczenia), gdyż jeśli strony nie ustaliły inaczej, właśnie z tą chwilą przechodzą na kupującego korzyści i ciężary związane z tą rzeczą oraz niebezpieczeństwo przypadkowej utraty lub uszkodzenia. Unormowanie to nie znalazło miejsca w Ustawie o rachunkowości, a zostało zaczerpnięte z Kodeksu cywilnego z części dotyczącej umowy sprzedaży⁷. Wyjątkiem od tej zasady jest uznanie przychodów w trakcie realizacji kontraktów długoterminowych (wynikających np. z umów o budowę, remont, usługi konsultingowe), które są ujmowane w rachunku zysków i strat już w czasie realizacji umowy, ale przed jej zakończeniem (odpowiednio do stanu zaawansowania prac na dzień bilansowy)⁸. Natomiast w przypadku sprzedaży eksportowej zazwyczaj przychód ujmuje się pod datą przekroczenia granicy, wynikającą z dokumentów odprawy celnej SAD, chociaż umowa może zawierać postanowienia obligujące do odmiennego momentu uznania przychodu⁹.

Zgodnie z zasadą periodyzacji należy przejawy działalności gospodarczej przypisać do tego okresu, którego dotyczą. Uwzględnienie jej wraz z zasadą memoriału powoduje, że w stosunku do przychodów ze sprzedaży należy uwzględnić czynnik czasu, czego przejawem są rozliczenia międzyokresowe przychodów. Potrzeba rozliczania przychodów w czasie wynika stąd, iż nie zawsze pobranie lub zarachowanie przychodów od kontrahentów pokrywa się z okresem, w którym świadczenia będące przedmiotem sprzedaży są realizowane. Jeśli czas pobrania lub zarachowania przychodów wyprzedza moment wykonania świadczenia, zachodzi potrzeba kapitalizacji tych przychodów do chwili wykonania świadczenia, bo dopiero po jego wykonaniu przychody te będą mogły wpływać na wynik finansowy. Tak więc do rozliczeń międzyokresowych przychodów (wykazywanych w bilansie w pasywach w grupie zobowiązań) z pochodzących ze sprzedaży należy włączać otrzymane od kontrahentów w okresie sprawozdawczym wpłaty na przyszłe świadczenia (otrzymane zaliczki, przedpłaty i zadatki na dostawy i świadczenia). Rozliczenia międzyokresowe przychodów nie są przychodem okresu bieżącego¹⁰.

⁷ Ustawa z dn. 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 1964 r., nr 16, poz. 93, art. 535, z późn. zm.

⁸ Sposoby ustalenia kwoty przychodów ze sprzedaży takich prac na dzień bilansowy zostały określone w Ustawie o rachunkowości i są one w znacznym stopniu zbieżne z postanowieniami MSR 18 Przychody i MSR 11 Umowy o budowę.

⁹ B. Micherda, *Rachunek kosztów i wyników jednostek gospodarczych w świetle znowelizowanego prawa o rachunkowości*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2003, s. 83.

¹⁰ T. Peche, *Zarys ogólnej teorii rachunkowości*, PWE, Warszawa 1963, s. 66–68; B. Micherda, *op. cit.*, s. 84–85; Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2009 r., nr 152, poz. 1223, z późn. zm., art. 41, ust. 1 pkt 1.

Kolejną grupą przychodów jednostki gospodarczej są pozostałe przychody operacyjne. W stosunku do ich ujmowania szczególnie mocno podkreślana jest zasada ostrożności: w wyniku finansowym należy uwzględnić wyłącznie niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne¹¹. Ustawa o rachunkowości nie precyzuje zamkniętego katalogu zdarzeń powodujących powstanie pozostałego przychodu operacyjnego, a jedynie podaje przykłady takich operacji¹². Moment ewidencji pozostałych przychodów operacyjnych i sposób ich pomiaru są takie same jak przy przychodach z podstawowej działalności operacyjnej.

Pojawianie się przychodów finansowych jest związane z przenoszeniem praw własności lub uprawnień w zakresie aktywów finansowych, w tym instrumentów finansowych i kapitałowych, a także aktywów pieniężnych (krajowych środków płatniczych, walut i dewiz) oraz inwestowaniem własnych kapitałów w działalność innych jednostek. Należy podkreślić, że zgodnie z zasadą memoriału przychodami finansowymi są także te, które jeszcze nie są należnością, ponieważ nie zapadł termin ich płatności, ale przypadają na dany okres (np. odsetki od pożyczek).

Ostatnią grupą przychodów są przychody nadzwyczajne, określane mianem zysków nadzwyczajnych. Zakres przedmiotowy pozycji nadzwyczajnych jest obecnie znacznie uszczuplony. Zalicza się do nich zyski powstające na skutek zdarzeń trudnych do przewidzenia, poza działalnością operacyjną jednostki i niezwiązane z ryzykiem jej prowadzenia. Jako zyski nadzwyczajne mogą być ujmowane skutki zdarzeń losowych np. odszkodowania uzyskane od ubezpieczycieli z tytułu szkód losowych, przychody ze sprzedaży pozostałości po szkodach losowych oraz inne skutki niezwiązane ze zwykłą działalnością jednostki, niekwalifikujące się ani do pozostałych przychodów operacyjnych, ani przychodów finansowych. Przy czym ta druga grupa, po nowelizacji Ustawy o rachunkowości obowiązującej od 2002 r., występuje niezwykle rzadko. W MSR 8 przed nowelizacją (do 2005 r.) były podane dwa przykłady zdarzeń, które mogły powodować powstanie zysku nadzwyczajnego: trzęsienia ziemi i inne katastrofy wynikające z działania sił natury, straty spowodowane wyłączeniem aktywów. Zgodnie z zasadą ostrożności ujmowane są wyłącznie niewątpliwe zyski nadzwyczajne¹³.

Podsumowując, należy stwierdzić, że polskie prawo bilansowe tylko ogólnie reguluje definicje i zasady ujmowania przychodów i zysków¹⁴.

¹¹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2009 r., nr 152, poz. 1223, z późn. zm., art. 7, ust. 1, pkt 3.

¹² *Ibidem*, art. 3, ust. 1, pkt 32.

¹³ *Ibidem*, s. 184.

¹⁴ W sprawach nieuregulowanych w ustawie jednostki mogą stosować KSR-y (Krajowe Standardy Rachunkowości), a w przypadku ich braku MSR-y. Należy zauważyć, że zapis ten jest nieprecyzyjny i może być w pewnym sensie mylący: „można” nie znaczy „trzeba”, tak więc czytający sprawozdanie finansowe danej jednostki nie ma pewności, czy przy jego sporządzaniu zastosowano przepisy któregoś KSR lub MSR/MSSF.

2. Przychody według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości

Regulacje dotyczące przychodów znajdują się w MSR 18 Przychody¹⁵. Zgodnie z pkt 7 tego standardu przychody zdefiniowano jako wpływy korzyści ekonomicznych brutto danego okresu, powstałe w wyniku (zwykłej) działalności gospodarczej jednostki, skutkujące zwiększeniem kapitału własnego innym niż wynikające z wpłat udziałowców.

W założeniach koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych IASB określono przychody jako „zwiększenie korzyści ekonomicznych w trakcie okresu obrotowego w formie uzyskania lub ulepszenia aktywów albo zmniejszenia zobowiązań, powodujące wzrost kapitału własnego, z wyjątkiem wkładów wnoszonych przez udziałowców/akcjonariuszy” (pkt 70)¹⁶.

MSR 18 zawiera ustalenia dotyczące momentu ujęcia przychodów powstałych w wyniku transakcji:

- sprzedaży dóbr – tj. wytworzonych lub zakupionych przez jednostkę celem odsprzedaży, a także gruntów, nieruchomości przeznaczonych do sprzedaży itp.,
- świadczenia usług – tj. wykonywania na podstawie umowy zadań przez określony czas,
- wykorzystania innych aktywów przedsiębiorstwa, przynoszących:
 - odsetki – tj. opłaty za użytkowanie środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów,
 - tantiemy – tj. opłaty za użytkowanie długoterminowych aktywów, np. patentów, praw autorskich, znaków handlowych, programów komputerowych,
 - dywidendy – tj. zyski rozdzielone między posiadaczy inwestycji kapitałowych, proporcjonalnie do stanu ich posiadania.

Standard nie dotyczy wszystkich przychodów osiągniętych przez jednostki gospodarcze, gdyż część z nich jest uregulowana odrębnymi standardami: umowy leasingowe (MSR 17), umowy o budowę (MSR 11), dywidendy z inwestycji rozliczane zgodnie z metodą praw własności (MSR 28), umowy ubezpieczeniowe objęte MSSF 4, zmiany wartości godziwej aktywów i zobowiązań finansowych i z tytułu ich likwidacji (MSR 39), zmiany wartości innych aktywów obrotowych (MSR 2), początkowe ujęcie i zmiany wartości aktywów biologicznych związanych z produkcją rolniczą oraz początkowe ujęcie produktów rolniczych (MSR 41), wydobywanie rud mineralnych (MSSF 6).

Jeśli chodzi o wartość, w jakiej powinien być uznany przychód, MSR 18 stwierdza, że jest nią wartość godziwa zapłaty otrzymanej lub należnej. Wartość godziwa stanowi natomiast kwota, za jaką na warunkach rynkowych składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane pomiędzy zainteresowanymi i do-

¹⁵ Tam, gdzie nie ma odpowiedniego przypisu źródłowego, tekst opracowano na bazie MSR 18 Przychody, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) obejmujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Interpretacje według stanu na dzień 1 stycznia 2007 r.*, IASCF, tłumaczenie SKwP, Londyn 2007, s. 655–668.

¹⁶ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości...*, s. 64.

brze poinformowanymi stronami. W wartości przychodu należy uwzględnić kwoty udzielonych rabatów, a ponadto nie są przychodami kwoty zbierane w imieniu osób trzecich (podatek obrotowy, akcyza, VAT) – gdyż nie stanowią korzyści jednostki gospodarczej i nie zwiększają jej kapitału własnego.

MSR 18 odnosi się do sposobu ustalania wysokości przychodu w zależności od sposobu realizacji zapłaty, która jest najczęściej dokonywana w formie środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów, ale może być także zrealizowana w formie barteru (wymiany).

W pierwszym przypadku przychód jest równy kwocie otrzymanych lub należnych pieniędzy, ale jeśli płatność jest odroczone, to może się zdarzyć, że nominal otrzymanych pieniędzy jest wyższy niż wartość godziwa zapłaty (gdy np. sprzedawca udzieli nieoprocentowanego kredytu albo przyjmie weksel oprocentowany poniżej stopy rynkowej). Wówczas wartość godziwą zapłaty ustala się, dyskontując przyszłe wpływy na podstawie kalkulacyjnej stopy procentowej, którą wyznacza się na poziomie:

- a) dominującej stopy procentowej stosowanej do podobnego instrumentu finansowego wyemitowanego przez wystawcę mającego podobną wiarygodność kredytową lub
- b) stopy procentowej dyskontującej wartość nominalną instrumentu finansowego do bieżącej, gotówkowej ceny sprzedaży dóbr i usług.

Różnice między wartością godziwą a nominalną zapłaty są ujmowane jako przychody z tytułu odsetek¹⁷.

Jeśli natomiast transakcja jest realizowana w drodze wymiany na dobra lub usługi o odmiennym rodzaju lub wartości (przy czym, zgodnie z MSR 18, jeśli te dobra/usługi są podobne, to transakcja nie powoduje powstania przychodu), przychodem jest wartość godziwa otrzymanych dóbr/usług skorygowana o kwoty otrzymanych pieniędzy. W przypadku braku możliwości ustalenia wartości godziwej otrzymanych dóbr przychód ustala się w wartości godziwej dóbr przekazanych.

Szczególne uregulowania dotyczą wymiany usług reklamy i zawarto je w Interpretacji Stałego Komitetu SIC 31 Przychody – Transakcje barterowe obejmujące usługi reklamowe, zgodnie z którą wycenia się przychody, o ile usługi nie są podobne, według odniesienia do sprzedawanych usług reklamy: podobnych do objętej barterem, świadczonych innym jednostkom, występujących często, za które jednostka otrzymuje środki pieniężne lub inną formę zapłaty, której wartość godziwą można wiarygodnie wycenić (np. papiery wartościowe).

MSR 18 precyzuje warunki, które powinny być spełnione, aby można było uznać przychód ze sprzedaży dóbr, usług oraz odsetek, tantiem i dywidend. Należy zauważyć, że część tych warunków jest zawarta w samej definicji przychodów oraz w założeniach koncepcyjnych (stanowi więc częściowe powtórzenie wcześniejszych zapisów).

¹⁷ Powyższe zasady pomiaru mają wpływ na pomiar należności handlowych, których wstępna wycena jest właśnie skutkiem określenia wysokości przychodów, por. E. Walińska, A. Wencel, A. Jurewicz, J. Gad, *Sprawozdanie finansowe według MSSF*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 249.

Przychody ze sprzedaży dóbr należy uznać, gdy:

- nabywcy przekazano znaczące ryzyko i korzyści wynikające z prawa własności,
- jednostka przestała trwale zarządzać sprzedanymi rzeczami oraz nie sprawuje nad nimi efektywnej kontroli,
- kwotę przychodów można wycenić w wiarygodny sposób,
- jednostka prawdopodobnie uzyska korzyści ekonomiczne z tytułu transakcji,
- koszty poniesione w związku z transakcją można wycenić w wiarygodny sposób.

W odniesieniu do przychodów ze sprzedaży usług konieczne jest spełnienie warunków określonych w punktach od trzeciego do piątego, a dodatkowo wymagane jest wiarygodne określenie na dzień bilansowy stopnia realizacji transakcji (metoda umożliwiającą wiarygodną wycenę usług, np. przez obmiar, procent wykonanych prac do całości, udział poniesionych kosztów do całości kosztów). Jeśli nie da się wiarygodnie określić wyniku, to przychody ujmuje się do wysokości poniesionych kosztów, a jeśli jednocześnie odzyskanie poniesionych kosztów nie jest prawdopodobne, to przychodów w ogóle się nie ujmuje (a poniesione wydatki zalicza do kosztów).

Przychody powstałe w wyniku użytkowania przez inne jednostki aktywów jednostki przynoszących odsetki, tantiemy i dywidendy należy uznawać po spełnieniu warunku trzeciego i czwartego, przy zachowaniu następujących zasad:

- odsetki – sukcesywnie, w miarę upływu czasu z uwzględnieniem efektywnej rentowności osiągniętej z tytułu użytkowania aktywów,
- tantiemy – na podstawie zasady memorialowej, zgodnie z istotą stosownej umowy,
- dywidendy – w momencie ustalenia praw udziałowców do ich otrzymania.

Jeśli odsetki naliczono, a dywidendy przyznano na podstawie zysków z okresu przed nabyciem inwestycji, to zalicza się je do wartości papierów wartościowych (a nie do przychodów).

Jeśli chodzi o punkt pierwszy warunków uznania przychodów ze sprzedaży dóbr, to MSR 18 wskazuje, że przekazanie znacznego ryzyka i korzyści wynikających z praw własności ma w większości przypadków miejsce w momencie przekazania tytułu prawnego lub fizycznego przekazania dóbr.

Jeśli jednak na jednostce sprzedającej dalej ciąży znaczące ryzyko związane z własnością, to przychodów ująć nie można. Sytuacja taka może mieć miejsce np., gdy:

- na jednostce ciążą obowiązki związane z roszczeniami dotyczącymi niezadowolającej jakości nieobjęte zwykłymi przepisami gwarancyjnymi,
- wpływ przychodów jest uzależniony od uzyskania przychodów ze sprzedaży tych dóbr przez nabywcę,
- dobra uznaje się za dostarczone pod warunkiem ich zainstalowania, a instalacja stanowi istotną część umowy i nie została jeszcze zakończona,
- nabywca ma prawo odstąpienia od zakupu z przyczyn przewidzianych w umowie sprzedaży i jednostka nie ma pewności co do prawdopodobieństwa wystąpienia zwrotu (tzw. sprzedaż na próbę).

Natomiast gdy na jednostce ciąży tylko nieznaczne ryzyko, przychody można i powinno się ująć, dla przykładu:

- gdy jednostka zachowuje tytuł prawny własności dóbr wyłącznie w celu zapewnienia sobie ściągalności należnych kwot,
- przy sprzedaży detalicznej z możliwością zwrotu pieniędzy – przychody ujmuje się, jeśli jest możliwość wiarygodnego oszacowania wielkości zwrotów i w sprawozdaniu zostanie uwzględnione zobowiązanie z tytułu tych zwrotów.

W standardach międzynarodowych mocno podkreśla się konieczność istnienia prawdopodobieństwa uzyskania przez jednostkę gospodarczą korzyści ekonomicznych związanych z przeprowadzoną transakcją, np. gdy niezbędne jest uzyskanie zezwolenia wydanego przez władze obcego państwa na przelanie zapłaty uzyskanej w wyniku sprzedaży zrealizowanej w tym państwie; w takiej sytuacji należy uznać, że niepewność znika dopiero po udzieleniu takiego zezwolenia. W niektórych przypadkach uzyskanie korzyści nie jest prawdopodobne aż do chwili otrzymania zapłaty lub zniknięcia niepewności – można powiedzieć, że zasada memoriału „ustępuje miejsca” zasadzie ostrożności.

MSR 18 podkreśla także współmierność – przychody i koszty dotyczące tej samej transakcji należy ujmować równolegle (np. gwarancje), stąd nie można ująć przychodów, jeśli nie jest możliwa wiarygodna wycena kosztów.

Jeśli w cenie sprzedaży zawarto, możliwą do wyodrębnienia, cenę późniejszego serwisowania, to kwotę przychodu dotyczącą usług serwisowania rozlicza się w czasie przez okres, w którym nastąpią usługi serwisowe. Służy to odzwierciedleniu istoty transakcji, które da się oddzielić. Jeśli jednak zrozumienie skutków handlowych transakcji jest możliwe poprzez ujęcie ich jako całości, to należy tak zrobić (np. sprzedaż dóbr z jednoczesnym przyrzeczeniem odkupu w późniejszym terminie – transakcje takie rozlicza się łącznie).

Należy podkreślić, że uzupełnieniem MSR 18 jest załącznik, w którym podano przykłady transakcji dla sprzedaży dóbr, usług oraz opłat licencyjnych i tantiem. Ponadto istotne znaczenie mają Interpretacje Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC 13 Ujmowanie programów lojalnościowych, IFRIC 15 Umowy o budowę nieruchomości, IFRIC 18 Transfer aktywów od klientów, które są wykorzystywane do świadczenia usług lub dostarczenia dóbr na rzecz klientów).

Na zakończenie charakterystyki zasad ujmowania przychodów należy wspomnieć o zapowiadanej nowelizacji MSR 18, który został wydany w grudniu 1993 r. (zastąpił MSR 18 Ujmowanie przychodów z 1982 r.) i wszedł w życie za okresy po 1 stycznia 1995 r. Nowelizacja kładzie nacisk na przychody z umów z klientami, które są w obecnie obowiązującym standardzie potraktowane lakonicznie, a których rola rośnie. Ponadto zostanie nią zastąpiony MSR 11 Umowy o usługę budowlaną oraz wszystkie dotychczasowe interpretacje do MSR 18.

Zakończenie

Regulacje polskiej Ustawy o rachunkowości są dużo mniej precyzyjne i szczegółowe niż zapisy MSR 18 Przychody:

- nie określają precyzyjnie momentu, w którym przychód należy uznać za powstały, a
- wskazują jedynie ogólnie, że w księgach rachunkowych i wyniku finansowym jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty – co jest zgodne z zasadą memoriału.

Dokładniejsze wskazania w tym względzie zawiera MSR 18, w którym ustalone są zasady ewidencji i moment ujęcia przychodów powstałych w wyniku transakcji: sprzedaży towarów świadczenia usług oraz wykorzystania innych aktywów przedsiębiorstwa, przynoszących odsetki, tantiemy i dywidendy.

Wymienione w MSR warunki uznania przychodów są zgodne z zasadami: wyższości treści nad formą, współmierności przychodów i kosztów, ostrożności, memoriału.

Niespełnienie chociażby jednej z nich powoduje, że przychód nie powinien być na dany moment uznany. Powyższe zasady mają zastosowanie także na gruncie Ustawy o rachunkowości, przy czym nie są w tak bezpośredni sposób odniesione do kategorii przychodów.

Jedną z istotniejszych różnic między Ustawą o rachunkowości a standardami międzynarodowymi jest kwestia określenia wysokości przychodów. Jednostki sporządzające sprawozdanie według ustawy określają ją w wysokości nominalnej, a te, które stosują MSR/MSSF i w których występuje sprzedaż z odroczonej płatnością, dokonują dyskontowania kwoty przychodów i odpowiednie wartości ujmują w segmencie przychodów finansowych.

Bibliografia

1. Gierusz J., *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości (pojęcia, klasyfikacja, zakres ujawnień)*, ODDiK, Gdańsk 2010.
2. Micherda B., *Rachunek kosztów i wyników jednostek gospodarczych w świetle znowelizowanego prawa o rachunkowości*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2003.
3. *Międzynarodowe Regulacje Rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, A.A. Jaruga (red.), Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002.
4. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) obejmujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Interpretacje według stanu na dzień 1 stycznia 2007 r.*, IASCF, tłumaczenie SKwP, Londyn 2007.
5. Peche T., *Zarys ogólnej teorii rachunkowości*, PWE, Warszawa 1963.
6. Sawicki K., *Zmiany w zakresie przychodów, kosztów i wyniku finansowego od 2002 roku*, [w:] *Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, Materiały na konferencję naukową US i AR, Szczecin 2001.
7. *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic*, G.K. Świdorska (red.), Difin, Warszawa 2003.

8. Świdorska G.K., *Ustawa o rachunkowości po nowelizacji a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*, „Rachunkowość” 2001, zeszyt specjalny – *Znowelizowana Ustawa o rachunkowości. Komentarze – Wyjaśnienia – Ujednolicony tekst ustawy*.
9. Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 1964 r., nr 16, poz. 93, z późn. zm.
10. Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2009 r., nr 152, poz. 1223, z późn. zm.
11. Walińska E., Wencel A., Jurewicz A., Gad J., *Sprawozdanie finansowe według MSSF*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
12. *Zasady wyceny bilansowej i ustalania wyniku*, E. Walińska (red.), Centrum Controllingu i Analiz Ekonomicznych, Łódź 2002.

Comparison of recognition and valuation of revenue by the Polish Accountancy Act and IAS/IFRS

The Polish Accountancy Act addresses fundamental issues quite similarly to IAS (particularly after so-called big amendment, which is effective as of 1st January 2002). However in issues there are, sometimes considerable, differences. International standards contain more meticulous regulation. The relation of this type concerns presenting principles and the valuation of revenues achieved by economic units.

Regulations of the Polish Accountancy Act are much less precise and detailed than the IAS 18, because:

- they do not determine the moment, in which one should recognize revenues precisely too ensuing, and
- they only widely point that in account books and in the financial result of the individual one should present all achieved, falling to him, revenues concerning the given rotational year, independently of the time of their payment – which is in compliance with the carry-back.